

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розглянуті проблеми підвищення педагогічної майстерності як одне з основних завдань системи післядипломного навчання вчителів. Показано, що суттєвим для успішної реалізації процесу навчання на курсах підвищення кваліфікації і, особливо вдосконалення педагогічної майстерності в міжкурсовий період, є оволодіння вчителями основами інформаційних технологій і формування відповідного наповнення доступних для них мережевих ресурсів.

Постановка проблеми. Система педагогічної освіти, яка має спрямованість на перспективу, повинна надати учителям можливість отримання знань і набуття вмінь, які дозволять орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, ефективно застосовувати засоби та методи доступу до інформаційних ресурсів та інформаційних комунікацій, розвитку та практичного застосування сучасних педагогічних технологій.

Окремою проблемою, актуальність якої не зменшується внаслідок впровадження у навчальний процес різного виду педагогічних інновацій, а навпаки, стає більшою, є формування особистості вчителя, його педагогічної майстерності. Народження інноваційних технологій навчання, ініційоване появою засобів навчання нового покоління і можливостях їх широкого впровадження як складових навчального середовища, викликає необхідність формування нових підходів до формування фахової компетентності вчителів, до такої її складової як педагогічна майстерність.

Взаємодія вчителя як особистості з інформаційним середовищем має, принаймні, дві грані — застосування учителем інформаційно-комунікаційних технологій (далі — ІКТ) до навчання та застосування цих технологій до власного вдосконалення.

Вдосконалення, відточування педагогічної майстерності вчителя здійснюється не тільки у процесі набуття ним практичного досвіду. Важливим чинником, який сприяє підвищенню рівня педагогічної майстерності є процес навчання у закладах післядипломної педагогічної освіти (далі — ПДПО), тому надто важливим є реалізація цього процесу на якнайвищому, найсучаснішому рівні.

Аналіз останніх досліджень. Спираючись на результати досліджень у галузі педагогіки вищої школи та закладів післядипломної освіти, можна означити поняття технології навчання як сукупність різнопланових видів педагогічної діяльності, яка реалізує дидактично обґрунтований процес навчання і виховання, забезпечує прогнозовано високий ступень ефективності, надійності та гарантованості результату [1, 2, 3, 7, 8]. Разом з тим, аналіз результатів досліджень дозволяє за обсягом напрацьованого як теоретичного, так і експериментального матеріалу, зробити висновок про те, що технологія підготовки учителів у закладах післядипломної педагогічної освіти повинна суттєво відрізнитись від технології підготовки фахівців інших профілів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У системі післядипломної освіти вчителів останнім часом широко впроваджуються інформаційні технології навчання, засновані на використанні персональних комп'ютерів. За рахунок створення єдиного інформаційного простору, з'являється можливість значно скоротити час, відведений на аудиторні заняття, залишивши викладачеві концептуальну складову навчального процесу. Перехід на викладання з використанням інформаційних технологій передбачає розробку інформаційно-комп'ютерної підтримки навчальних курсів та створення доступних для вчителів мережевих ресурсів, які б містили матеріали передового педагогічного досвіду. Самоосвітня діяльність вчителів з використанням Інтернет-ресурсів повинна мати ознаки педагогічної технології, тобто гарантовано забезпечувати запланований, передбачений ефект, навіть у міжкурсовий період.

Неперервність навчання може бути забезпечена завдяки застосуванню систем дистанційного навчання. Дистанційне навчання як основна складова процесу фахового вдосконалення, суттєво відрізняється від відомих систем дистанційного навчання, вимагаючи певного початкового рівня навчаності використання ІКТ. Таким чином, виникають взаємообумовленості між підготовкою вчителів і неможливістю забезпечення ефективності процесу підвищення педагогічної майстерності в рамках існуючої системи післядипломної освіти, що є підставою для того,

щоб вважати пошук нових форм, засобів і прийомів підвищення педагогічної майстерності актуальною педагогічною проблемою.

Основна частина. Враховуючи те, що діяльність викладача закладу післядипломної освіти на кожному етапі навчального процесу (при засвоєнні слухачами навчального курсу, розділу навчального предмету або міжпредметного комплексу тощо) відбувається на певному технологічному рівні, можна виділити наступні критерії прийняття певної технології навчання [4, 8]:

- наявність чіткої та діагностично-заданої мети, тобто коректно-вимірною подання понять, операцій, діяльності студентів, як очікуваного результату навчання, засобів діагностики досягнення цієї мети;
- подання змісту навчання у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань, орієнтовної основи діяльності, сукупності навчальних задач і засобів їх розв'язання;
- наявність педагогічно доцільної, логічно і семантично узгодженої структури навчального матеріалу, науково обґрунтованих етапів засвоєння навчальної теми (навчального матеріалу, сукупності його суто професійних функцій тощо);
- визначення форм, способів і засобів взаємодії учасників навчального процесу на кожному етапі, а також їх діяльність, засобами якої є інформаційна техніка;
- мотиваційне (безпосереднє і віддалене у часі) забезпечення діяльності викладача й студентів, спрямоване на реалізацію їх особистісних функцій в цьому процесі (вільний вибір, креативність, свідомість, життєвий і професійний сенс);
- визначення меж алгоритмічної та творчої діяльності викладача, припустимого відступу від класичних дидактичних правил;
- використання у навчально-виховному процесі найновіших засобів опрацювання педагогічно доцільної інформації.

Таким чином, технології навчання містять механізм управління перетворенням і розвитком особистості спеціаліста (шляхом визначення сукупності пізнавально-інструментальної діяльності викладачів та студентів [4, 6].

Педагогічна технологія, яка є сукупністю заздалегідь спланованих педагогічних впливів на суб'єкт навчання та виховання, відрізняється від інших підходів до описання навчально-виховного процесу тим, що є цілісною системою. Педагогічна технологія, точніше описання навчально-виховного процесу у формі технології, передбачає не тільки результати навчання, а і обов'язково передбачає перевірку їх досягнення [1,4]. Педагогічна технологія як систематичне і послідовне втілення в практику наперед спроектованого навчально-виховного процесу, який дозволяє розвивати професійно-орієнтовні особисті якості студента, пройшла довгий еволюційний шлях, трансформувавшись від «технології в освіті» до «педагогічної технології».

Відмітимо, що за технологічного підходу не завжди можливим є застосування методу спроб і помилок, або пошукової діяльності, оскільки доцільні, з точки зору гарантованого досягнення результату, експерименти вже мають бути проведені, їх результати проаналізовані та використані вже на етапі формування змісту, структури, форм організації, методів та засобів навчання, які є складовими конкретного технологічного описання навчально-виховного процесу.

Це зовсім не означає, що технологічний підхід заперечує прояви особистісних якостей, як педагога, так і суб'єкту навчання. Міжособистісне спілкування, яке є характерною особливістю фахової діяльності педагога, залишається основою процесу навчання.

Якщо враховувати своєрідність підготовки вчителів, то є підстави зауважити, що до числа технологій професійної підготовки студентів педагогічних факультетів варто віднести «технологію конкретного навчання» (за А. С. Нісімчук) [8].

Можна погодитися із такою позицією, якщо розуміти, що суттєвою характеристикою такого навчання, як відомо є послідовне моделювання всієї системи форм, методів та засобів навчання (традиційних та нових), предметного та соціального змісту засвоюваної студентами професійної діяльності за допомогою трьох типів взаємозв'язаних моделей: семіотичної, імітаційної та соціальної. У своїй сукупності вони являють собою динамічну модель переходу від навчальної до професійної діяльності.

Високу ефективність виявляє також технологія «створення комунікативних ситуацій» (за О. С. Падалкою) в навчальному процесі закладу педагогічної післядипломної освіти. Взаємодія в процесі навчання, що має форму спілкування між викладачами та вчителями, а також слухачів

між собою, — одна з найефективніших форм навчання, вона відрізняється високим рівнем взаєморозуміння, низьким рівнем надмірності інформації, економією часу її передавання.

Сучасні системи комп'ютерного навчання включають не всі програмні засоби, з використанням яких вони функціонують, а лише такі, які безпосередньо управляють навчальною діяльністю [1]. Таким чином, технології навчання вчителів на етапі професійної підготовки в ПДПО, сприяють збагаченню їхньої інформаційної культури. Щодо специфіки цього процесу стосовно підготовки вчителя, то на наш погляд варто виходити з важливості забезпечення комп'ютерної підтримки навчально-виховного процесу, спираючись на роль комп'ютера виключно як засобу діяльності вчителя.

Процес формування інформаційної культури як педагогічна експериментальна технологія має свій науковий апарат, базується на певних методологічних основах, сприяє виконанню окремих завдань, забезпечує підготовку спеціаліста за певними закономірностями. Методологічні основи технології формування інформаційної культури включають наукове обґрунтування фундаментальних положень, підходів та принципів, які визначають ефективні та раціональні способи організації навчального процесу з метою підготовки спеціаліста, опанування окремої дисципліни чи їх циклу.

Вихідними принципами при розробці елементів педагогічної технології формування інформаційної культури учителів вважають [2, 7]:

- стимулювання позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів та викладачів;
- розгляд особистості студента як центральної фігури навчального процесу та врахування його індивідуально-типологічних особливостей;
- оптимальне поєднання індивідуального характеру засвоєння знань з колективною організацією навчальної діяльності студентів педагогічного факультету;
- свобода і самостійність студентів-педагогів у виборі власної траєкторії навчання;
- систематичний зворотній зв'язок, побудований на засадах об'єктивізації оцінювання рівня навчальних досягнень студентів.

Використання ІКТ у закладах післядипломної освіти: забезпечує нові можливості подання навчального матеріалу, стимулює студентів до активної навчальної діяльності, надає можливість для кожного студента реалізувати свою, сформовану у відповідності до індивідуальних особливостей і вимог, траєкторію навчання. Разом з тим, застосування ІКТ у системі післядипломної освіти може бути ефективним тільки за умови розробки науково-обґрунтованої технології навчання, як суб'єкта навчання, так і навчального закладу в цілому. Поряд з проблемою модернізації матеріальної частини навчального середовища, виникає проблема необхідності суттєвої модернізації (науково обґрунтованої і педагогічно доцільної) організаційних форм навчання, оскільки традиційні організаційні форми навчання вже не забезпечують виконання сучасних вимог до процесу та результатів навчання.

Поняття «педагогічна майстерність» також зазнає змін, з'являються нові вимоги до особистості вчителя. Залишаючи чинними вимоги до володіння традиційними елементами педагогічної майстерності, сучасність вимагає від учителя вміння органічно поєднувати традиційні навчальні впливи з активним і вільним застосуванням ІКТ. Разом з тим, досягти необхідного рівня сформованості педагогічної майстерності неможливо без застосування ІКТ у навчальному процесі не тільки вищих педагогічних навчальних закладів, а й у ПДПО. Неперервне навчання вчителів, яке сьогодні є необхідною передумовою підвищення педагогічної майстерності, неможливе без наявності в учителів певного рівня володіння програмно-апаратними засобами, умінь використання сервісів мережі Інтернет для пошуку інформації.

Створення ефективно діючої системи потребує комплексного вирішення проблем, пов'язаних з управлінням процесом навчання, коригуванням предметного наповнення, створенням відповідних програмних засобів. Основними напрямками, у яких необхідно виконувати пошук, є: формування мотиваційних чинників звернення учителів до мережевих ресурсів з метою підвищення педагогічної майстерності як найважливішої складової особистісних властивостей, які визначають фаховий рівень; створення системи, яка забезпечує доступність для них засобів інформаційно-комунікаційних технологій, неперервного заохочення вчителів до використання цих засобів.

Іншою складовою забезпечення можливості підвищення фахової майстерності є створення і пропагування ресурсів Інтернет, доступних для кожного вчителя, з відповідним наповненням.

Проблема мотивації використання вчителями засобів ІКТ може бути вирішена як шляхом пропагування передового педагогічного досвіду серед вчителів, ознайомлення їх із передовими розробками комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання, так і шляхом використання системи управлінських впливів, зокрема шляхом коригування вимог до вчителів при присвоєнні кваліфікаційних рівнів.

Висновки Ураховуючи викладене вище, можна зробити висновок про те, що важливою складовою фахової підготовки сучасного вчителя є уміння (і бажання) використовувати засоби ІКТ для підвищення власного фахового рівня. Цей висновок, у свою чергу, приводить до розуміння необхідності виділення як важливих педагогічних умов реалізації ефективного процесу формування та неперервного вдосконалення педагогічної майстерності, забезпечення вчителя відповідними засобами діяльності, формування в нього позитивного відношення до діяльності з використанням цих засобів. Істотним для успішної реалізації процесу навчання на курсах підвищення кваліфікації і, особливо удосконалення педагогічної майстерності в міжкурсовий період, є оволодіння вчителями основами інформаційних технологій і формування відповідного наповнення доступних для них мережних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. и др. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалиста /Учебно-методическое пособие, — М.: Высшая школа, 1989. — 278 с.
2. Жалдак М. І. Основи інформаційної культури вчителя //Використання інформаційної технології в навчальному процесі: Наук.-метод. кон. (18–20 листопада 1997 р.). /Харків. держ. техн. ун-т радіоелектроніки. — Х., 1997.
3. Кравчук О. В. Стан підготовки вчителів до застосування інформаційних технологій у початкових класах //Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. — Ізмаїл, 2004. — Вип. 16. — С. 142–146.
4. Карташова Л. А. Формування індивідуальної траєкторії навчання як одна з основних задач управління навчальною діяльністю студента /Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства: Матеріали IV науково-практичної конференції 1–9 грудня 2005 р. — Київ — Чернігів — Ніжин. — 2005. — С. 66–68.
5. Майборода О. В. Становлення і розвиток комп'ютерної освіти студентів педагогічних коледжів України: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 /Центральний ін-т післядипломної освіти АПН України. — К., 2002. — 238 с.
6. Набока Б. Інтернет-технологія як фактор підвищення кваліфікації вчителів //Шлях освіти. — 2001. — №1. — С. 38.
7. Смирнова І. М. Формування інформаційної культури майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 /Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. — Кіровоград, 2004. — 20 с.
8. Творча особистість у системі неперервної професійної освіти //Матеріали Міжнародної наукової конференції 16–17 травня 2000 року. За ред. С. О. Сисоевої і О. Г. Романовського. — Харків: 2000. — 434 с.

Оксана КУЧЕРУК

ПРОФІЛЬНА СТАРША ШКОЛА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З НАПРЯМУ «ПРИКЛАДНА МАТЕМАТИКА»

Одним з важливих елементів системи неперервної професійної освіти є старша школа. Сучасна школа повинна функціонувати як профільна. Профільна підготовка учнів старшої школи дає можливість повніше реалізувати принцип особистісно-орієнтованого навчання, створює умови для врахування індивідуальних особливостей і інтересів учнів, для формування у школярів орієнтації на той чи інший напрямок майбутньої професійної діяльності.

Розбудова незалежної Української держави спонукала до нового бачення розвитку її інтелектуального потенціалу. Динамічні політичні та соціально-економічні зміни в Україні вплинули на систему освіти та поставили перед нею нові вимоги. Одними з пріоритетних напрямів Наукові записки. Серія: Педагогіка. — 2007. — №6